
RESULTATEN VAN TWEE SEIZOENEN WATERVOGELTELLINGEN IN HET IJSSELMEERGEBIED

Reinder van der Wal

Inleiding

In de winterseizoenen 1975/76 en 1976/77 werden door een zestigtal tellers tellingen van de watervogels in het IJsselmeergebied uitgevoerd. Deze maandelijkse tellingen waren een vervolg op de minder frequente IJsselmeertelling in de periode 1969 - 1974, waarover reeds eerder werd gerapporteerd (Van der Wal, 1976).

Het voornaamste doel van de tellingen was het vaststellen van de aantallen overwinterende watervogels. Aan de hand daarvan kan de betekenis van het IJsselmeergebied als overwinteringsgebied aangegeven worden. In tweede instantie leverden deze tellingen gegevens die samen met gegevens uit meer specialistisch onderzoek kunnen leiden tot een beter inzicht in de specifieke eisen die de soorten stellen aan hun doortrek- en/of overwinteringsgebied. Tenslotte werden de gegevens van de januari- en maarttelling gebruikt als basis voor schattingen van de populatiegrootte.

De publikatie van de telgegevens heeft geen ander doel dan het toegankelijk maken van het materiaal voor derden. Het is helaas een algemeen verschijnsel dat veel (met name tel-) gegevens lange tijd in buroladen blijven liggen, terwijl die voor andere onderzoekers van groot belang kunnen zijn.

Het tijdrovende uitwerken van het ruwe materiaal zal hier wel debet aan zijn. Bovendien kan een belangrijke oorzaak hiervoor het feit zijn, dat niet goed kan worden aangegeven hoe groot de betrouwbaarheid van de gegevens is. Hieraan gaat ook deze publikatie mank (zie bespreking per soort).

Toch is besloten deze gegevens te publiceren, omdat het van aktueel politiek belang is dat enorme aantallen eenden het IJsselmeer gebruiken; dit staat vast, ondanks marginale onbetrouwbaarheid van de gegevens (Planologische kernbeslissing Markerwaard). Tevens stimuleert dit mogelijk het samenstellen van dergelijke teloverzichten van andere regelmatig getelde gebieden (Grote Rivieren, Zeeuwse Delta).

Omdat de betrouwbaarheid van het materiaal van soort tot soort verschilt en vaak alleen maar in relatieve waarden kan worden aangegeven, moet het eventuele gebruik van deze gegevens met de nodige voorzichtigheid gebeuren. Kontakt over dat gebruik wordt op prijs gesteld.

Voor een beschrijving van het IJsselmeergebied, de telmethodiek en voor opmerkingen over de betrouwbaarheid van de tellingen, wordt verwezen naar Van der Wal (1976).

Tabel 1: Totalen van de IJsselmeertellingen in 1975-76 en 1976-77.

Totals of the IJsselmeer-counts in 1975-76 and 1976-77.

	september		oktober		november		december	
	75-76	76-77	75-76	76-77	75-76	76-77	75-76	76-77
1 A.plathyrhynch.**	42030	30173	26802	21420	17665	26479	22498	17459
2 A.crecca **	11704	13413	6273	2420	6726	2911	1915	2245
3 A.querquedula **	57	98	0	0	0	0	0	0
4 A.strepera *	684	1673	1263	1182	1226	1348	375	844
5 A.penelope **/****	600	5510	5930	2669	6087	14601	13567	47286
6 A.clypeata ***	2320	6483	1469	1769	1716	1637	480	674
7 A.acuta **	623	2337	382	932	568	339	74	271
dabbling ducks.spec.	267	3665	552	713	1176	2518	1001	862
dabbling ducks T.	58285	63352	42671	31105	35164	49869	39910	69641
8 N.rufina *	2	36	1	2	0	3	1	1
9 A.marila *	35	131	648	1128	2015	4934	13010	22973
10 A.fuligula *	24924	30675	27672	52218	61517	87648	58034	116882
11 A.ferina *	13876	35062	21990	21326	45700	57690	42281	78507
12 B.clangula ***	0	42	0	148	959	1112	3034	2818
diving ducks.spec.	882	2461	8900	3590	2742	5294	9854	4600
diving ducks T.	39719	68407	59211	78410	112933	156681	126214	225781
13 C.hyemalis *	0	0	0	0	0	5	1	8
14 M.fusca *	0	0	0	0	1	0	1	1
15 M.nigra *	0	2	1	0	0	0	1	3
16 S.mollissima *	8	4	6	13	5	0	55	16
seaducks T.	8	6	7	13	6	5	58	28
17 M.merganser ***	0	1	1	2	86	107	2500	1741
18 M.serrator ***	0	0	0	0	2	45	3	67
19 M.albellus ***	0	1	4	6	3	10	601	1793
sawbills	0	2	5	8	91	162	3104	3601
20 T.tadorna **	30	1050	1410	421	1534	1246	777	620
"ducks"indet.	1750	3800	4615	190	300	771	695	462
21 C.olor *	1317	3026	425	567	384	344	268	278
22 C.cygnus ****	0	0	0	3	22	74	8	8
23 C.bewickii ****	0	0	766	486	774	3321	1633	1760
swans indet.	0	0	0	55	13	26	0	0
swans T.	1317	3026	1191	1111	1193	3765	1909	2046
24 F.atra *	32598	67520	29728	58222	28786	52142	20194	55896
25 P.cristatus ***	3500	16685	5218	6938	3391	2077	2072	3276

Opmerkingen: * aantallen redelijk volledig

** aantallen onvolledig door voorkomen in onoverzichtelijk terrein

*** aantallen onvolledig door voorkomen ver uit de kust, op open water

**** aantallen onvolledig door voorkomen ver in binnenland

in het algemeen: onvolledige aantallen zijn op te vatten als minima

17 M.merganser: febr. 76 + 20.000 bij Afsluitdijk, regelmatig aanwezig

18 M.serrator: febr. 77 onbevestigde waarneming van 16.000 ex.

19 M.albellus: 75-76 minder dan 5.000. 76-77 jan. en febr. tussen de 15.000 en 20.000 ex.

12 B.clangula: Aantalsschatting zeer moeilijk, waarschijnlijk meer dan 10.000 ex.

	januari		februari		maart		april			
	75-76	76-77	75-76	76-77	75-76	76-77	75-76	76-77		
25409	16979	4877	15055	5779	6889	6751	4435	** wilde eend	1	
1491	225	118	1728	1754	1210	1182	1398	** wintertaling	2	
0	0	0	0	68	18	6	50	** zomertaling	3	
574	163	226	204	607	419	569	580	* kraakeend	4	
20793	33173	18310	16275	12264	23221	6071	7846	**/** smient	5	
114	48	18	69	127	294	546	618	** slobbeend	6	
88	51	121	273	4327	295	273	119	** pijlstaart	7	
2	1643	83	461	1015	72	29	60	grondeleenden spec.		
48471	52282	23753	34065	25941	32418	15427	15106	grondeleenden tot.		
1	0	0	3	0	4	3	1	* krooneend	8	
20078	8581	805	93039	41768	97515	9892	48380	* toppereend	9	
62583	114788	30633	118292	62955	63047	32012	33553	* kufeend	10	
23880	85431	14996	44331	27887	5330	113	248	* tafeleend	11	
5193	2442	2182	11621	5004	4496	223	992	*** brilduiker	12	
460	3501	3721	2365	2509	5260	0	0	duikeenden spec.		
112195	214743	52337	269651	140123	175652	42243	83174	duikeenden tot.		
0	20	1	3	1	7	3	2	* ijseend	13	
0	0	0	0	4	0	0	0	* grote zeeëend	14	
0	0	0	0	0	0	0	1	* zwarte zeeëend	15	
52	4	38	3	17	1	4	0	* eidereend	16	
52	24	39	6	22	8	7	3	zeeëenden tot.		
3363	3507	1445	7005	3434	3263	48	184	*** grote zaagbek	17	
425	72	7	25	40	371	3	121	*** middelste zaagbek	18	
284	4736	3496	6548	397	3573	0	3	*** nonnetje	19	
4072	8315	4948	13578	3871	7207	51	308	zaagbekken		
2784	310	276	1498	2815	1305	618	690	** bergeend	20	
535	594	2000	220	110	92	6	75	"eenden" indet.		
366	276	252	302	184	152	550	328	* knobbelzwaan	21	
10	13	44	49	46	26	0	0	**** wilde zwaan	22	
821	1300	320	695	150	125	0	0	**** kleine zwaan	23	
0	3	0	4	0	0	9	0	zwanen indet.		
1197	1592	616	1050	380	303	559	328	zwanen tot.		
20499	64133	22951	38504	18824	24979	3029	4834	* meerkoet	24	
4021	2825	2955	5219	8026	7398	1357	2153	*** fuut	25	

Remarks: * numbers reasonable complete

** numbers incomplete by presence in huge reedareas

*** numbers incomplete by appearance far from the coast, on the water

**** numbers incomplete by appearance far inland

in general: incomplete numbers can be seen as minima

17 M.merganser: Febr. 76 Near Afsluitdijk regular approach. 20,000 ex.

18 M.serrator: Febr. 77 unaffirmed observation of 16,000 ex.

19 M.albellus: 75-76 less than 5,000. 76-77 Jan. and Febr. 15,000 - 20,000 ex.

12 B.clangula: Estimate of total number very difficult, probably over 10,000 ex.

Resultaten

In tabel 1 zijn de totalen van de soorten per maand samengevat. Niet alle zestien tellingen waren geheel volledig. Af en toe werd een traject niet of gedeeltelijk of op een andere datum geteld.

Gezien het beperkte doel van deze publicatie en de reeds genoemde problemen met betrekking tot de betrouwbaarheid van het materiaal is ervan afgezien deze onvolledigheden op te sommen. Om dezelfde redenen is afgezien van een verdere uitwerking van de aantallen. In een later stadium, waarschijnlijk na het derde telseizoen (1977/78) zal een uitvoeriger publicatie verschijnen.

Bespreking per soort

Algemeen

Het niet altijd volledig zijn van de tellingen houdt niet in dat de hier vermelde aantallen zonder meer onbetrouwbaar zijn. De getallen kunnen niet exact genomen worden. Behalve door onvolledigheden wordt dit veroorzaakt door onvermijdelijk optredende telfouten. De getallen moeten worden gezien als een "orde van grootte". In hoeverre de orde van grootte een redelijk beeld geeft wordt hieronder besproken.

1. Wilde eend

Doordat de wilde eend in veel ver-

schillende biotopen voorkomt is deze soort moeilijk te tellen. Door het massaal optreden in gebieden met dichte vegetatie (Z.Flevoland, Friese kust) zijn de aantallen onderschat.

2. Wintertaling

Als wilde eend, maar komt in minder verschillende biotopen voor.

3. Zomertaling

Wordt slechts in kleine aantallen waargenomen.

4. Krakeend

Mogelijk iets te lage aantallen doordat de soort, vooral tussen wilde eenden, lastig te herkennen is.

5. Smient

Doordat de smient ook overdag vaak ver in het binnenland vertoeft, zijn de aantallen (te) laag. Het exceptioneel hoge aantal van december 1976, dat misschien een juiste orde van grootte weergeeft, werd veroorzaakt door verstoring in Noord Holland en Friesland, waardoor de vogels opvlogen en geteld konden worden.

6. Slobeend

De slobeend komt behalve langs de Friese kust vooral in het binnenland voor. In hoeverre deze aantallen representatief zijn voor de werkelijk aanwezige aantallen in het IJsselmeer-gebied is onbekend.

7. Pijlstaart

Als slobeend.

8. Krooneend

Wordt slechts in kleine aantallen waargenomen.

9. Toppereend

De aantallen geven een juiste orde van grootte weer. Als de slaapgebieden van deze soort bekend zijn en afgezocht worden is de toppereend goed te tellen. De lage aantallen van februari 1976 en januari 1977 werden veroorzaakt doordat de vogels onder invloed van vorst naar de Waddenzee uitweken.

10. Kuifeend

Doordat de kuifeend overdag in grote slaapconcentraties op luwe wateroppervlakken verblijft is de soort goed te tellen; de aantallen geven de juiste orde van grootte weer.

11. Tafeleend

Als kuifeend.

12. Brilduiker

Doordat de brilduiker overdag in kleine groepjes en individueel zeer actief op open water fourageert wordt deze soort op grote schaal gemist. Afgaande op gegevens van slaapplaats-tellingen in januari - maart zijn de aantallen veel te laag, en komt alleen het aantal van februari 1977 in de juiste orde van grootte.

13. IJseend

Behoeft geen nadere bespreking.

14. Grote zeeëend

Behoeft geen nadere bespreking.

15. Zwarte zeeëend

Behoeft geen nadere bespreking.

16. Eidereend

Behoeft geen nadere bespreking.

17. Grote zaagbek

Omdat de soort overdag op open water veelal in grote groepen fourageert, is het aannemelijk dat de grote zaagbek veel gemist wordt. In welke mate is moeilijk aan te geven. Soms wordt de soort massaal gemist, getuige waarnemingen tijdens verstoring aan de waddenzeekant van de Afsluitdijk (februari 1976) en waarnemingen vanuit de lucht in januari 1977 (20 - 25.000 ex.). Waarschijnlijk is er onder invloed van vorst een sterke influx in het IJsselmeer.

18. Middelste zaagbek

Ondanks de onbevestigde waarneming van 16.000 ex. in februari 1977 zijn er vooralsnog geen redenen om aan te nemen dat de soort veelal massaal gemist wordt. De orde van grootte is

mogelijk iets te laag (vergelijk de grote zaagbek).

19. Nonnetje

Het nonnetje vertoont overdag, evenals de brilduiker en grote zaagbek een uiterst actief fourageergedrag. De nonnetjesgroepen zijn daarbij tevens zeer onopvallend. Het gevolg is dat de vogels massaal gemist worden. Uit slaaptrekellingen bleek dat de juiste orde van grootte in 1976/1977 tussen de 15 en 20.000 ex. lag!

20. Bergeend

Doordat de bergeend vooral in gebieden met veel vegetatie voorkomt, kan worden aangenomen dat de soort gedeeltelijk gemist wordt. Dat de orde van grootte

werkelijk veel hoger ligt dan de aangegeven aantallen, wordt betwijfeld.

21. Knobbelzwaan

Door de grootte en opvallendheid van deze soort geven de aantallen een juist beeld. Nog niet nagegaan werd de invloed van binnendijks aanwezige vogels op het totaal aantal. Aangenomen wordt dat deze gering is.

22./23. Wilde zwaan/Kleine zwaan

Doordat beide soorten tot ver in het binnenland voorkomen is de orde van grootte te laag.

Van deze soorten kon, omdat de tellingen het karakter van kust-tellingen hebben, geen volledig beeld worden verkregen.

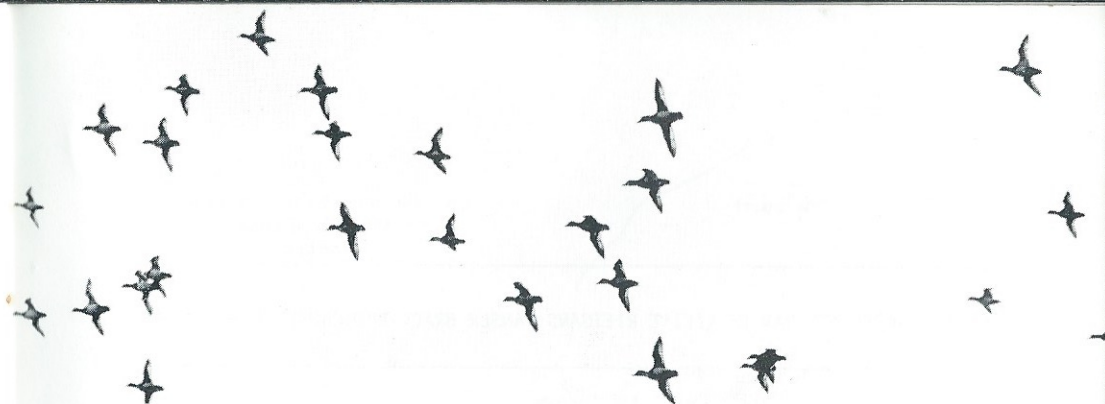
concentratie duikeenden bij gemaal Lely (Wieringermeer) - dec. 1976

24. Meerkoet

De betrouwbaarheid van de tellingen is groot, doordat de soort sterk aan de kust gebonden is. Wel kan worden aangenomen, dat er binnendijks nogal wat vogels gemist worden. In hoeverre dit invloed uitoefent op de hier vermelde aantallen werd nog niet nagegaan.

25. Fuut

Doordat de fuut zeer veelvuldig zeer ver op open water voorkomt en met name in winterkleed weinig opvalt, wordt hij waarschijnlijk massaal gemist. De orde van grootte is onjuist; in hoeverre dat zo is, valt niet aan te geven.

Dankwoord

Het is duidelijk dat deze tellingen alleen konden worden uitgevoerd door de samenwerking van vele tellers, en dat de auteur hun gegevens slechts heeft bewerkt.

Met dank aan;

S. Bakker, N. Beemster, J. Blonet, T. Boekhout, G. Bos, P.W. Bouma, R. van Diggelen, G. van Dijk, J.J.A. van Dijk, G. van Duin, N.J. Dwars, A. Faber, H. Fabricius, R. de Graaf, F. Griffioen, N. Groen, H. de Groot, J.A. Guldenmond, H. de Haan, W. de Haas, T. Haitjema, A. Hartlief, J. Hendrikse, P. Hofstra, W.D. Jansen, R. de Jong, J. van der Kamp, W. Knol, F. Kok,

J. Langenbelt, W. de Leeuw, J. Lok, J. Luiten, R. van Maanen, H. Minter, B. Muussers, J.R. Odink, J. Oldenbroek, R. Ooijevaar, E.R. Osieck, J. Philippona, T. Piersma, P.L. Ploeger, A. Pluister, R. van Poelgeest, S.H. Poelstra, H. van de Pol, L. Rijnja, F. de Roder, J. Rook, C. Rosier, W. Ruitenbeek, B. de Rooter, K. Schouten, R. Sjouken, R. Slings, D. Tanger, H. Tichelaar, T. Tuinman, L. van der Veen, J. Veeningen, H. Vermeulen, R. Visser, F. Vogelzang, J. Versteeg, C. de Vries, J.L. de Vries, A. Westra, R. de Wijs, P.J. Zomerdijk, K. Zwart.

Summary

Results of two seasons waterfowl-counts in the IJsselmeer-area.

In this paper the total numbers of 25 species of waterfowl counted during 16 counts (eight in each winter) are published. The paper has no further purpose than making these data available to other people. The accuracy of the numbers is hard to define. (See table 1). For a description of the area, the counting methods and for some remarks about the accuracy of the data is referred to Van der Wal, 1976.

Literatuur

Wal, R. van der. 1976. De betekenis van het IJsselmeergebied voor overwinterende watervogels. Watervogels 1: 54-79.

Adres:
Instituut voor taxonomische zoölogie
(Zoölogisch Museum) afdeling vogels,
Plantage Middenlaan 53,
Amsterdam - C.